

CORRESPONDÈNCIA
DE FIGUERENCS A UNAMUNO:
ESTUDI ESPECIAL
- VIDA, PENSAMENT I CARTES -
DE JOAQUIM XIRAU (1895-1946)

Per CARLES BASTONS i MIQUEL BASTONS

A part de la correspondència, ja publicada, de diverses personalitats catalanes –Pere Coromines⁽¹⁾, Joan Maragall⁽²⁾, Santiago Valentí i Camp⁽³⁾, Luis de Zulueta⁽⁴⁾– amb Unamuno, existeix una munió importantíssima de documents epistolars inèdits dirigits al que fou Rector de la Universitat de Salamanca, i conservats a la «Casa Museo D. Miguel de Unamuno». La seva publicació progressiva pot subministrar moltes dades per conèixer més i millor la història recent de Catalunya i els diferents aspectes de la figura, important, polèmica i polifacètica de l'escriptor basc.

Dintre d'aquest paquet de cartes inèdites hom pot situar les vuit persones, nascudes a Figueres, o vinculades a la ciutat per un motiu o altre.

Les cartes que ara publiquem abasten del 1905 al 1930. Són fruit en uns casos del prestigi que Unamuno comptava arreu de l'Estat espanyol; en altres, d'una amistat i admiració personal dels corresponsals.

Cal dir també que totes aquestes cartes (una vintena) ultrapassen l'interès merament local –reduït àdhuc en algunes cartes a la simple naixença o estada figuerenca de l'autor–. Tanmateix, serveixen per conèixer aspectes destacables dels autors i per tenir informació sobre qüestions que afectaven la província, la universitat, la política, etc.

Heus ací llurs autors:

ALOMAR, Gabriel ⁽⁵⁾	, mallorquí, catedràtic a l'institut de Figueres	11 cartes	(1905–1914)
JORDÀ, Tomàs	, ex-alcalde de la ciutat	1 carta	(1930)
PAPELL, Antoni ⁽⁶⁾	, figuerenc, catedràtic dels instituts de Girona, Eivissa i Ciutat de Mallorca	1 carta	(1929)
POUS I PAGÈS, J.	, escriptor i periodista nascut a Figueres	1 carta	(1917)
PUJOL, Domingo	, encarregat de la biblioteca de la Joventut UFRN	1 carta	(1915)
XIFRA, Ramon	, advocat gironí resident a Figueres	1 carta	(1930)
XIRAU, Joaquim	, figuerenc, catedràtic de filosofia	3 cartes	(1928–1930)
XIRAU, Josep	, figuerenc, catedràtic i jurista	1 carta	(1925)

Pensem que, de tots ells, el qui ha tingut una projecció més important i una aportació més interessant a la cultura catalana és Joaquim Xirau. A més a més, amb el nostre modest estudi volem col·laborar a recordar la seva figura i actualitzar el seu pensament, ara que justament s'apropen els noranta anys del seu naixement i els quaranta de la seva mort.

JOAQUIM XIRAU: VIDA I PENSAMENT

Joaquim Xirau i Palau nasqué l'any 1895 a Figueres, fill d'una família de tradició liberal. Era tres anys més gran el seu germà Antoni, polític i advocat, que fou fundador d'Esquerra Republicana i participà en la redacció de l'Estatut de Núria; i tres anys més jove que l'altre germà Josep⁽⁷⁾, gran jurista i polític que fundà la Unió Socialista de Catalunya, partit pel que fou diputat a les Corts espanyoles.

Joaquim estudià Dret i Filosofia i Lletres a Barcelona; aquests últims estudis sota el mestratge, entre d'altres, de Jaume Serra i Hunter⁽⁸⁾ i Tomàs Carreras i Artau⁽⁹⁾. Anà a fer el doctorat a Madrid⁽¹⁰⁾ on fou deixeble d'Ortega Gasset i García Morente. Allí conegué també gent de la «Institución Libre de Enseñanza», sobretot M.B. Coósio⁽¹¹⁾, pel qual sentí una admiració profunda i del que rebé una forta influència.

Més endavant marxà a París per ampliar estudis. Fou catedràtic de filosofia a l'institut de Vigo; poc temps després era ja catedràtic a la Universitat de Saragossa i finalment, s'incorporà l'any 1928, a la de Barcelona, com a titular de la càtedra de Lògica, abans tinguda per Daurella⁽¹²⁾. Aquí desenvolupà una gran tasca acadèmica i deixà una bona colla de deixebles, entre els que podem esmentar J. Calsamiglia, A. Casanovas, P. Font, J. Maragall, J. Ferrater Mora, etc.

Va romandre a Barcelona fins el 1939, en que s'hagué d'exiliar a Mèxic, on exercí a la Universitat formant part del grup d'intellectuals que portaren a cap allà saba nova. Hi publicà alguns llibres⁽¹³⁾, fins que, com a conseqüència d'un malaurat accident de circulació, morí l'any 1946, quan estava en plena maduresa humana i professional.

En la seva personalitat hem de remarcar dues notes fonamentals, reflectides en el seu pensament filosòfic, del que després parlarem. Aquestes notes són el fons religiós per una banda, i una forta preocupació social, per l'altra. Políticament, militava a la Unió Socialista de Catalunya, partit que, com ja hem dit, fundà el seu germà Josep.

Xirau pensava que la Filosofia es plantejava unes preguntes que superaven els àmbits nacionals; per això, no es feu continuador de la tradició de fer una Filosofia «catalana» i no tingué simpatia per la Filosofia de connotacions localistes, la qual cosa no vol dir, però, que desestimés el seu país i els altres pensadors que en ell havien treballat. Així va escriure dues excel·lents introduccions a l'obra i al pensament de Ramon Llull⁽¹⁴⁾ i de Lluís Vives⁽¹⁵⁾, amb els qui es va descobrir afí. Amb aquesta actitud coincidí amb altres figures de la vida intel·lectual catalana com Eduard Nicol⁽¹⁶⁾, qui defensà l'existència d'una escola filosòfica de Barcelona o Josep Ferrater Mora, autor en l'exili de l'obra tan interessant *Les formes de vida catalana*⁽¹⁷⁾.

Respecte el seu pensament filosòfic cal parlar de tres eixos fonamentals; a) un coneixement, seriós i profund, del racionalisme i de

l'idealisme europeu, b) una influència important de la fenomenologia i c) una inclinació irreversible cap a l'educació i la pedagogia. Els tres coincideixen en un punt comú: la idea de l'amor, en la que es retroben l'ésser i el valor en un diàleg personificat.

El coneixement del racionalisme i de l'idealisme és el punt de partida del seu itinerari intel·lectual. Ell mateix ho il·lustrà molt bé en la seva obra *El sentido de la verdad*⁽¹⁸⁾. Coneixia bé Descartes, analitzat a l'obra *Descartes y el idealismo subjetivista moderno*⁽¹⁹⁾ i del qui va traduir al català el *Discurs del mètode*⁽²⁰⁾. A més, s'interessà per Leibniz, objecte i tema de la seva tesi doctoral⁽²¹⁾; estudià el pensament polític de Rousseau: *Rousseau y las ideas políticas modernas*⁽²²⁾; sentí també atracció per Bergson, estudiat a l'obra *El pensamiento y la obra de Bergson*⁽²³⁾, per la crítica kantiana, per tot l'idealisme posterior, etc.

En el mètode fenomenològic, el segon dels eixos esmentats, descobrí, precisament, la superació que exigia aquest racionalisme i idealisme. Però, d'aquest mètode, ell no aprecia tant les anàlisis lògiques, –com les de Husserl⁽²⁴⁾, per exemple–, com les descripcions antropològiques que es troben a Dilthey⁽²⁵⁾ o Max Scheller⁽²⁶⁾. La fenomenologia l'aprèn de tots ells, però es fixa, sobretot, en la teoria dels valors d'aquest últim, fins el punt que li marcà el seu pensament d'una manera molt decisiva.

Segons Xirau, l'idealisme subjectivista queda superat mitjançant la noció de l'amor. En l'activitat amorosa es troba la confluència entre l'ésser i el valor i així en ella resta superada la contraposició subjecte-objecte, que és, precisament, la que ha esdevingut desequilibrada en tota la tradició racional-idealista. Per altra banda, la consciència, per a ell, no és mai pur subjectivitat, sinó presència de la realitat, re-presentació de la realitat. Pel que fa al coneixement, hi introdueix també el factor emotiu, pel que reconeix una gran importància en toda la vida humana. Amb això, sí que Xirau es fa continuador dels punts capitals de la tradició filosòfica iniciada per Martí d'Eixalà⁽²⁷⁾ i per Llorens⁽²⁸⁾, en la mateixa Universitat de Barcelona.

El tercer eix del pensament de Xirau, dèiem, és la inclinació i dedicació a la tasca educativa. Aquestes nasqueren en ell com a conseqüència del contacte mantingut a Madrid amb la «Institución Libre de Enseñanza». I ací també l'amor ocupa un lloc central. L'educació, afirma, és una relació amorosa i té per objecte fer que la personalitat del deixeble esdevingui plena i capaç de desenvolupar una altra relació amorosa amb els altres i amb el món. Per això, segons el filòsof figuerenc, la de mestre és una de les professions més importants i més nobles que pot assolir l'ésser humà. Aquí és evident el ressò, una vegada més, de M.B. Cossío, el seu mestre i amic.

Essent coherent amb aquestes idees, Xirau estableix a Barcelona la possibilitat –oberta als mestres– de llicenciar-se en Pedagogia. Al mateix temps, assumeix la vice-direcció de l'Institut d'Orientació

Professional, que sota la direcció d'Emili Mira⁽²⁹⁾, introdueix la Psicologia Experimental a casa nostra. També fundà la «Revista de Psicologia i Pedagogia»⁽³⁰⁾ que gaudí de notable prestigi en haver fomentat, amb rigor i força, l'interès per l'educació. A part de totes aquestes activitats, la veritable acció educativa de Xirau es donà a la Universitat⁽³¹⁾, on va arribar a ésser Degà de Lletres⁽³²⁾.

Per totes aquestes coses, hom pot dir que Joaquim Xirau era un home que posà la idea de l'amor al centre de la seva vida i al centre del seu pensament. La va rastrejar en la història clàssica, cristiana i moderna, en elles descobrí un desequilibri en la relació subjecte-objecte que només havia d'ésser superat més tard amb una fenomenologia rigorosa i amb la teoria dels valors; justament aquests permeten enfrontar-nos a la realitat d'una manera cognoscitiva i amorosa i, alhora, objectiva i personal. Tanmateix i per acabar, Xirau no solament va estudiar l'amor⁽³³⁾ sinó que, sobretot, el va viure amb la màxima intensitat.

BREU COMENTARI A LES CARTES DE JOAQUIM XIRAU A UNAMUNO

Per mantenir l'estructura cronològica de la presentació de les cartes, d'acord amb la concepció inicial d'aquest article, fem ara el comentari de la correspondència de Joaquim Xirau a Unamuno, mentre que els textos epistolars aniran en el lloc que els pertorqui segons la data.

Tres són les cartes conservades de la correspondència particular entre el filòsof figuerenc i el catedràtic salmantí.

Les dues primeres són de finals de l'any 1928. A la primera, veiem com Xirau acabava d'incorporar-se a la universitat de Barcelona; a la segona, d'un mes més tard, podem llegir com Xirau exposa a Unamuno alguna de les activitats acadèmiques portades a terme a la universitat barcelonina. Així en un paràgraf⁽³⁴⁾ podem notar l'interès per la docència i la formació dels alumnes, actitud que suara comentàvem. Respecte Unamuno es trobava, aquells mesos a Hendaya exiliat a conseqüència de l'oposició l'any 1923 a la dictadura de Primo de Rivera; l'enfrontament li produí primer la deportació a Fuerteventura l'any 1924 i la fugida a París uns mesos més tard i finalment l'assentament a Hendaya, lloc molt més a prop de la seva terra basca nadiua. Cal, per tant, situar aquestes dues primeres cartes en el context indicat.

La tercera fou escrita un any i alguns mesos més tard. Joaquim Xirau es troba a Anglaterra⁽³⁵⁾ donant unes conferències, la qual cosa pot demostrar la projecció internacional del professor figuerenc. Subratllem del contingut, el desig expressat perquè torni Unamuno a

Espanya, la qual cosa es realitza aquell mateix any: en efecte, en novembre retornarà definitivament a Salamanca. A més a més, es complí l'auguri apuntant per Xirau sobre una forta reacció del poble: Unamuno fou rebut amb gran entusiasme i, proclamada la República el 1931, se'l nomenà rector vitalici d'aquella universitat. En aquest sentit la carta intueix els esdeveniments.

En resum, aquestes cartes, malgrat ésser breus, donen testimoni de l'admiració i amistat que hi havia entre els dos catedràtics universitaris. I no s'oblidi tampoc que en elles queda reflectida, la vàlua humana i la ferma i fecunda activitat intel·lectual i docent d'un figuerenc que cal situar en el lloc que li correspon dintre la història del pensament català i de la història de la universitat de Barcelona.

CRONOLOGIA DE TOTES LES CARTES TROBADES

1915⁽³⁶⁾

Una carta. Autor L. Domingo Pujol⁽³⁷⁾. Manuscrita.

Joventut d'UFNR⁽³⁸⁾

Figueres

Venimos a vos, muy humildemente, á mendigaros una limosna espiritual: un libro que os sobrara para nuestra biblioteca.

Esta «Juventut federal nacionalista republicana» del Ampurdan que pone siempre su labor dentro un marco vasto de cultura, tiene en estudio la formacion de una biblioteca donde podamos nutrir de sanas ideas nuestro intelecto juvenil. Pero, como somos pobres de dinero, porqué la mayoría de nuestros asociados somos jornaleros y trabajadores, nos tenemos de valer de la dádiva para encumbrar nuestra ilusion. Por eso recurrimos á la generosidad de los hombres buenos como vos; por eso venimos á turbar vuestra alta atención en demanda de una ofrenda bibliófila, seguros como estamos de que no damos aldabonazos en corazon cerrado.

Perdonad. Nuestro atrevimiento es impulsado por el deseo de una noble aspiracion, y eso nos redime.

Muchas gracias os damos anticipadamente, deseandoos larga vida para bien de España y de la Humanidad.

Por la comisión de la biblioteca.

L. Domingo Pujol

Figueras 6 Enero 1915
Sr. D. Miguel de Unamuno
Nuestra direccion

Joventut de UFRN
Calle de la Carcel 8
Figueras

1917

Una carta. Autor: J. Pous i Pagès⁽³⁹⁾. Manuscrita en català.

Sr. D. Miquel de Unaniuno

Estimat senyor: En aquests moments considero un deure enviar-li 'l més cordial testimoni de la meva consideració i simpatia. Quan l'ineptitud i la pinxeria triomfen, és una broma ser a la presó. Esperem que serà l'última vegada d'haver de veure, per vergonya nostra, damunt de les espatlles d'un vulgar agent provocador una casaca de ministre⁽⁴⁰⁾.

Vaig rebre oportunament la seva postal del dia 7. Moltes gracies. Ja li escriuré detingudament, quan vosté estigui en llibertat⁽⁴¹⁾.

Una forta eucaixada

J. Pous i Pagès

Barna 20.VIII-917

1925⁽⁴²⁾

Una carta. Autor: Josep Xirau⁽⁴³⁾. Manuscrita.

Roma 25 Abril 1925⁽⁴⁴⁾

Sr. D. Miguel de Unamuno

Mi querido D. Miguel: Desde que pude estrechar con emocion afectuosísima su mano, en Sevilla, cuando iba Ud. de paso para Canarias⁽⁴⁵⁾ hubiera querido poder comunicar con Ud. Seguíamos el pequeño grupo de amigos: Demófilo de Buen⁽⁴⁶⁾, Pedro Salinas⁽⁴⁷⁾, etc., emocionados e indignados por las noticias de los periodicos relativas a su deportacion. Hace cerca de un año que me fui de España y en todo este tiempo no he podido saber exactamente su residencia, para escribirle. Tengo ahora, por mi hermano⁽⁴⁸⁾, un medio para hacerle llegar mi saludo cordial y lo aprovecho porque siendo el deseo vivísimo de comunicar con Ud., de colocarme espiritualmente lo mas cerca posible de Ud. y enviarle todo mi respeto y mi mas cariñoso recuerdo. Cuanto mas sube el ahogo de respirar entre la mas grosera cuqueria y la mas baja estupidez, mas se siente el ansia de acercarse a la cordial espiritualidad, al vigoroso entusiasmo de Ud. por todas las cosas nobles y ipor España!

Vi anunciado en los periodicos de aqui que iba Ud. a dar una conferencia en el Circulo Filologico de Milán⁽⁴⁹⁾. Escribi al presidente y me contestó que había desistido del empeño dado al actual ambiente italiano. Hicieron bien.

A Adriano Tilgher⁽⁵⁰⁾ le oi una conferencia en que habló de Ud. y he leído tres ensayos suyos sobre la obra de Ud.

Tendría mucho gusto en que me hiciera Ud. los encargos de libros o de otras cosas que necesite de aquí.

Muy suyo con un cordial apretón de manos.

José Xirau

1928

Dues cartes. Autor: Joaquim Xirau. Manuscrites.

Barcelona 27 -Oct. 18

Mi querido D. Miguel:

De nuevo le pongo unas líneas para mandarle un saludo efusivo y cordial. Desde la última vez que tuve el placer de estar con U. le he escrito varias veces⁽⁵¹⁾ sin tener contestación. No se si es que no han llegado mis cartas ó si se han perdido las suyas ó que es lo que ha ocurrido. La última vez que le escribí -en junio pasado- le mandaba aparte un ejemplar de mis ensayos «El sentido de la verdad» y «Descartes y el idealismo subjetivista moderno». ¿Los recibió U.? Si no los ha recibido tendré un verdadero placer en enviárselos de nuevo⁽⁵²⁾.

No he de repetirle mi cariño sincero y mi profunda admiración

Salude a los buenos amigos

Con el afecto mas cordial

Joaquim Xirau

Provenza 185 - Barcelona

No se si le dije a U. que desde Enero estoy en esta Universidad de catedrático de Lógica ien lugar de Daurella!⁽⁵³⁾

Barcelona 2 - Dic. 1928

Querido D. Miguel:

Recibí su carta. Mil gracias por su cariñoso saludo. Vi con pena el triste privilegio que tuvieron mis trabajos al ser impedida su llegada a U.

Tardé unos dias en repetir el envío porque de uno de ellos no tenía ya ejemplares y tuve que pedirselos al editor. Se los mandé ya y deseo vivamente que no sea interrumpida su ruta⁽⁵⁴⁾.

Conoci ya la maravillosa anécdota de sus oposiciones con el Daurella⁽⁵⁵⁾. Lo explicó U. en un discurso en el Ateneo de Madrid... una de las cosas que mas me han impresionado en mi vida. Ya puede U. figurarse como han cambiado ahora las cosas. Mi unico afan es poner emocion y efusion en mis tareas de modo que levante el espíritu de los más jóvenes que yo. Hay un cursillo libre al que acuden unos 30 estudiantes de distintas facultades.

Espero con afan sus noticias.

Salude a los buenos amigos

Con la mas sincera admiración

Joaquim Xirau

Provenza 185.

1930

Tres cartes. Una de Joaquim Xirau, manuscrita i tercera de la correspondència particular. La segona de Tomàs Jordà⁽⁵⁶⁾, Mecanografiada. La tercera i darrera de la correspondència entre figuerencs i Unamuno, és de Ramon Xifra⁽⁵⁷⁾, també mecanografiada.

28 Station Road

Cambridge 2.2.30

Querido y admirado D. Miguel:

Sin saber de U. ni tener la seguridad de si recibió por fin mis libros, le mando desde estas tierras –donde me hallo dando un curso llamado por esta Universidad– un saludo efusivo y cordial.

¿Qué pasa en España? ¿Se va a cumplir su profecía y su exigencia de que 1º se juzgue a los suyos y luego se le juzgue a él? Quiéralo Dios! ¿Se reintegra U. en España? Espero una fuerte reacción de nuestro pueblo.

Tengo que dar todavía unas conferencias en Londres y una en Oxford.

Con el deseo más vivo de verle y saludarle.

Le manda el mas profundo afecto.

Joaquin Xirau

¿Tendría U. la bondad de darme alguna impresión sobre la situación actual? Cuanto se lo agradecería!

21 de Febrero de 1930

TOMAS JORDÀ
Rambla 15, pral.
Figueras

Sr. Don Miguel de Unamuno

Salamanca

Muy Señor mio y de mis mayores respetos: me creo un deber de participar a V. las condiciones morales de Leonrado Saz Orozco⁽⁵⁸⁾ que vá a Salamanca a desgobernarles a Us.

Este fulano habia sido gobernador de la provincia de Gerona en 1919 y se distinguió por sus desafueros y amenazas en periodo electoral llegando al extremo de encerrar alcaldes republicanos el día de la eleccion. Ahora este individuo (por llamarle alguna cosa) nos lo habían facturado para esta provincia. Al llegar a la estacion de Gerona se encontró con toda la chusma de la U.P.⁽⁵⁹⁾ que le estaba esperando y con ellos se fué al gobierno civil para tomar posesión del cargo. En el gobierno civil se encontró aun con mas gente de la misma calaña que les aguardaba allí. Los desaprensivos upetistas que no quieren en manera alguna soltar sus bredas le colmaron de elogios y se ofrecieron al gobernador diciéndole que ellos eran fieles monarquicos y que eran las fuerzas vivas de la provincia. Este desgraciado Saz (vaya un nombre) que es de la U.P. por sus cuatro costados les prometió repartirles los cargos el 26 como ellos quisieran y al afecto empezaron a escoger y designar personas como si no existiese nadie más que ellos en el mundo. Todo esto se supo en los cafes y tertulias y en las calles y ya las personas honradas formaron grupos y se empezó una protesta y se mandaron telegramas a Madrid protestando de tamaños insultos a la provincia. El chaparron de telegramas que el ministro recibió en Madrid hizo su efecto y fue trasladado este sin verguenza a Salamanca.

¡Buena breva les a caido a Us!⁽⁶⁰⁾

Seguramente creará U. que los upetistas de Salamanca son los peores y sufrirá U. un gran error, ya que en esta provincia tenemos los mas hambrientos, los mas ladrones y los mas cínicos. Aun cuando no tenga el gusto ni el honor de conocer á V. personalmente se lo comunico creyendo que le podrán ser de provecho estas noticias. Este es un país de republicanos federales y el gran Pi y Margall⁽⁶¹⁾ murió representando a este distrito siendo gran amigo mio.

Con los mayores respetos me ofrezco a U. como un admirador entusiasta por su firmeza de caracter y por haber sabido tener desplegada siempre la mas hermosa de las banderas, la de la CIUDADANIA. Y se despide de U. Afcº y S: S.Q.E.S.M.

Tomás Jordà

Ex-alcalde republicano federal de Figueras con 70 años de edad pero con un corazon de 25.

Las noticias que les he dado de Gerona me las ha comunicado una persona de mi completa confianza que acaba de llegar de allí.

RAMON XIFRA I RIERA
Advocat

Girona: Cort Real, 18
Figueres: Cervantes, 16

Figueras 1º Abril 1930

Sr. Dqn

Miguel de Unamuno

Salamanca

Distinguido y respetable Sr.:

Hallándome en el caso de solicitar de la Diputación Provincial de Gerona se me reponga en un cargo⁽⁶²⁾ del que fui despoticamente separado por la Dictadura, le agradecería me indicara si al ser Ud. repuesto en la cátedra que tan indignamente le fué arrebatada, se le ha indemnizado en los años y perjuicios, o sea, si el Estado le ha satisfecho el sueldo correspondiente a los años durante los cuales ha vivido Ud. en el destierro.

Esperando verme complacido, me es grato hacer constar a Ud. la admiración que me inspira su talento y su espíritu.

R. Xifra

S/ c. Cervantes 16 Figueres.

NOTES

- (1) J. COROMINES, *Correspondance entre M. de Unamuno et Pere Coromines* «Bulletin Hispanique», LXI (1959) i LXII (1960).
- (2) *Unamuno y Maragall. Epistolario y escritos complementarios*, Distribuïdora Catalònia, Barna 1976, 2ª ed.
- (3) J. TARIN IGLESIAS, *Unamuno y sus amigos catalanes*, Ed. Peñíscola, Barna, 1966.
- (4) *Cartas 1903-1933. M. de Unamuno. L. de Zulueta*, Ed. Aguilar, Madrid, 1972.
- (5) No publiquem ací les cartes de G. Alomar, malgrat haver estat a l'institut de Figueres (1912-1920) per considerar-lo molt més vinculat a les Illes. La seva correspondència amb Unamuno apareixerà junt amb les del altres poetes mallorquins en revistes d'allà («Affar», «Randa»). Quedi constància del nostre agraïment a l'institut «Ramon Muntaner» per les dades que ens ha subministrat. Aprofitem aquesta nota per regradar ben cordialment els ajuts i suggeriments rebuts del Sr. Mª Solà i Camps.
- (6) L'única carta d'A. Papell es publicarà a la revista «Papers de Batxillerat» juntament amb d'altres de professors d'institut.
- (7) També reproduïm una carta d'ell. Vegeu, a més, nota 43.
- (8) Manresa, 1878-Mèxic, 1943, catedràtic de història de la Filosofia i Rector, en temps de la República, de la Universitat de Barcelona. Se'l considera un dels representants de l'anomenada Escola Filosòfica de Barcelona.
- (9) Girona, 1879-Barna, 1954, filòsof, advocat i etnòleg. Fou catedràtic d'Ètica de la Universitat de Barcelona. Creà l'Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya i col·laborà en la fundació de la Sociedad Catalana de Filosofia.
- (10) Títol de la tesi: *Leibniz. Las condiciones de la verdad eterna*, Ed. Pedro Ortega, Barna, 1921.
- (11) Fruit d'aquesta admiració i reconeixement és l'obra: *M.B. Cossío y la educación en España*, Ed. El Colegio de México, México, 1944.
- (12) En la primera carta ell mateix fa esment d'aquest fet. Josep Daurella i de Rull (Barna, 1864-1927) fou catedràtic de Metafísica a la Universitat de Valladolid i de Lògica Fonamental a la de Barcelona. Vegeu, a més nota 55.
- (13) A part del ja citat sobre Cossío, publicà, entre d'altres, *Vida y obra de Ramón Llull: Filosofía y Mística*, Ed. Orión, México, 1946.
- (14) Vegeu nota anterior.
- (15) *El pensamiento vivo de Luis Vives*, Ed. Losada, Buenos Aires, 1944.
- (16) Filòsof barceloní, exiliat després de la guerra, primer a França i després a Mèxic, on coincidí amb Joaquim Xirau.
- (17) Publicada primer a Santiago de Xile, 1944. A Catalunya aparegué en l'editorial Selecte. Darrerament ha sortit en la col·lecció les Millors Obres de la Literatura Catalana (MOLC) d'Edicions 62.
- (18) Ed. Cervantes, Barna, 1927. Posteriorment hi hagué una edició catalana.
- (19) La primera publicada a Talleres Gráficos Soc. Gral. Publicaciones, Barna, 1927. La segona porta per títol: Traducció del *Discurs del Mètode per a ben conduir la raó i recercar la veritat de les ciències*, Barna, 1929
- (20) Vegeu nota 10.
- (21) Obra publicada l'any 1923.
- (22) Filòsof francès. L'obra fou publicada a Mèxic el 1944.
- (23) Filòsof alemany, pare de la fenomenologia. Fou objecte d'estudi per Xirau a l'obra *La Filosofia de Husserl*, publicat a Mèxic el 1941.
- (24) Filòsof alemany, fundador de l'escola historicista.
- (25) Filòsof alemany, creador de la teoria dels valors.

- (27) Ramon Martí d'Eixalà (1807-1857), filòsof català coneixedor de Kant, Hume etc. i autor d'un apèndix a una traducció del francès de l'obra *Manual de la història de la filosofia*, considerat aquell com la primera història de la filosofia espanyola.
- (28) F.X. Llorens i Barba (1820-1872), catedràtic de Metafísica a la Universitat es considerat junt amb Martí d'Eixalà representant de l'anomenada Escola Filosòfica de Barcelona.
- (29) Emili Mira i Lòpez (Cuba, 1896-Petròlis, Brasil, 1964), professor de Psiquiatria de la Universitat Autònoma de Barcelona i director de la «Revista Catalana de Neurologia i Psiquiatria», publicada de 1934 a 1937.
- (30) Creada l'any 1933 i publicada per l'Institut Psicotècnic de la Generalitat i el Seminari de Pedagogia de la Universitat.
- (31) Vegeu el pròleg fet per J. Maragall a l'obra *Amor y mundo y otros escritos*, Ed. Península, Barna, 1983.
- (32) Per informació complementària vegeu *L'aportació de la universitat catalana a la ciència i la cultura*, Ed. L'Avenç, Barna, 1981.
- (33) Vegeu *Amor y mundo...*, obra recentment reeditada i ja citada.
- (34) Vegeu el paràgraf tercer de la carta segona.
- (35) Hi va romandre tot el curs 1929-1930.
- (36) Des d'un punt de vista estrictament local en aquest any es donen els primers passos per iniciar els projectes del parc Municipal i del monument a Narcís Monturiol. Per més informació sobre els fets més destacats que incidiren a la ciutat de Figueres en els anys esmentats, vegeu *Figueras, cien años de ciudad* de J. M.ª BERNILS, Institut d'Estudis Empordanesos, Figueres, 1975.
- (37) No hem pogut obtenir dades d'aquest senyor. Tanmateix, però, palesa una certa gosadia en escriure Unamuno. Fóra interessant esbrinar si hi hagué resposta des de Salamanca.
- (38) Aquestes sigles corresponen al partit Unió Federal Nacionalista Republicana, fundat a Barcelona el 24 d'abril del 1910, producte de la fusió de la Unió Republicana, el Partit Federal i el Centre Nacionalista d'Esquerra Catalana.
- (39) Escriptor i periodista nascut a Figueres (1873) i mort a Barcelona (1952). Fill d'un metge d'ideologia liberal, cursà els estudis secundaris a Figueres i passà temporades de la seva joventut a Avinyonet de Puigventós. Home d'ideologia republicana, col·laborà a «Catalunya Artística» i «El Poble Català», revistes barcelonines de primers de segle. En aquests anys conreurà ja el teatre i la novel·la, dues de les constants de la seva activitat literària.
- (40) José Bergamín, ministre d'Instrucció Pública.
- (41) No coneixem cap més altra carta.
- (42) En aquest any estigué a Figueres el poeta Federico García Lorca, que ja era amic de Salvador Dalí.
- (43) (1893-1982). Germà de Joaquim Xirau. També figuerenc, fou nomenat catedràtic de procediments judicials successivament a Múrcia, Sevilla i Barcelona.
- (44) Precisament en aquest any Josep Xirau publicà a Roma, en italià, *Le condizione del processo civile en Spagna* i *Le funzione giurisdzionale e l'equita*.
- (45) Allusió molt important per conèixer dades sobre la biografia d'ambdues personalitats. Unamuno surt de Salamanca camí del desterrament el 26 de febrer del 1924; Josep Xirau, que comptava 31 anys, era catedràtic a la universitat de Sevilla. Ara bé a la biografia personal d'Unamuno no es troba cap referència al pas per Sevilla. Llegim la descripció següent: «...entre los días 21 a 25 de febrero Unamuno permanece vigilado y arrestado en Salamanca. El día 26 sale rumbo a Cádiz...El día 28 embarca en el vapor Atlante rumbo hacia las Canarias...» S. de la NUEZ, *Unamuno en Canarias*, Universidad de la Laguna, 1964, pàgs., 140-141. Resulta molt difícil creure que Unamuno pogués haver anat a Sevilla el dia 27. On i com, es veurien amb Xirau?

- (46) Civilista, professor, magistrat del tribunal suprem sota la república, fill del catedràtic i naturalista Odó de Buen.
- (47) Conegut poeta i assagista del 27, professor també a la Universitat de Sevilla.
- (48) Joaquim Xirau.
- (49) En efecte, aquesta referència de Xirau a unes conferències no donades al «Círculo Filológico» de Milà lliga amb un viatge no realitzat a Itàlia per part d'Unamuno, degut a la imminent deportació a Canàries, segons hom pot llegir a l'obra de V. González *Unamuno y la cultura italiana* (Pub. Universitat Salamanca, 1980): «...En diciembre de 1923 Carlo Candida, en nombre del Círculo filológico milanés le solicita que le comunique su decisión respecto a su ida a Italia, pues se ha enterado de que estaría dispuesto a ir para dar un ciclo de conferencias...Las dificultades económicas son a menudo un freno para Unamuno, aunque en esta ocasión fue el inminente destierro lo que le impidió principalmente efectuar este proyecto que tenía muchas posibilidades de realización...», pàgs., 45-46.
- (50) Escriptor italià, crític dramàtic i periodista que en 1925 publica *La scena e la vita* i *La visione greca della vita*.
- (51) Xirau parla d'altres cartes, una del mes de juny, però ell mateix suposa la seva pèrdua. En efecte sembla que es varen perdre. Al menys no s'han trobat per ara.
- (52) Ja hem fet esment d'aquestes dues obres. Vegeu notes 18 i 19. Publicades l'any 1927, és molt probable que Xirau volgués conèixer l'opinió d'Unamuno.
- (53) Vegeu notes 12 i 55.
- (54) Es refereix als llibres esmentats a la primera carta.
- (55) Ja ha parlat de Daurella en la carta anterior. Josep Daurella precedí en la càtedra de Lògica Fonamental a Joaquim Xirau. A més, havia estat vice-rector de la Universitat de Barcelona.
- (56) Nascut l'any 1860 fou alcalde de la ciutat des del primer de gener del 1904 al 31 de desembre del 1905.
- (57) Advocat amb despatx a Figueres i Girona, fou Oficial major de la Diputació de Girona (càrrec que potser és l'esmentat a la carta). Fundador i director del setmanari satíric «Clar i Net». Donem les gràcies al seu fill J. Xifra per haver-nos donat aquestes darreres dades.
- (58) Governador Civil de Girona en dues ocasions, sempre de curtíssima durada: 23 d'abril del 1919 a l'11 d'agost del 1909; i 19 de febrer del 1930 al 24 del mateix mes i any. Dades recollides en el llibre de J. CLARA, *Introducció a la història de Girona*, Ed. del Pèl, Salta, 1983.
- (59) Sigles de «Unión Patriótica», fundada l'abril del 1924 per Primo de Rivera, amb el lema «Patria, Religión y Monarquía».
- (60) Respectem l'ortografia original, tal com hem fet fins ara.
- (61) Prestigiós polític republicà (Barna, 1824-Madrid, 1901), autor del projecte de Constitució Federal del 1863 i del programa del Partit Republicà Democràtic Federal del 1894.
- (62) Vegeu nota 57.